

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.ист.н. Щелиян Д. Щерионов

Институт за изследване на населението и човека при БАН

за труда на хоноруван доцент, д-р *Иля Симеонов Прокопов*

ПРИЛОЖНА ИСТОРИЯ: ЕКСПЕРТИЗА НА ИСТОРИЧЕСКИ И АРХЕОЛОГИЧЕСКИ ЦЕННОСТИ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

(дисертация за придобиване на научна степен „доктор на историческите науки“)

Реалната оценка на последствията от унищожаването на материалното културно и историческо наследство преди и особено по време на Втората световна война превръща опазването му в проблем от световно значение. За разрешаването на този проблем определяща е ролята на експертната на всеки един паметник и на експерта, който я извършва.

Богатото културно-историческо наследство на нашите земи предопределя необходимостта от обучаването на достатъчно добре подготвени експерти и създаването на адекватна за потребностите на тяхната дейност методология. Обстоятелство, което рефлектира върху активизацията при разработването на отделни теми от този проблем и провокира ангажирането с него на определена част от родния ни научен потенциал. Въпреки това до настоящия момент в родната историография няма налично цялостно проучване върху тази проблематика. Стъпка в преодоляването на съществуващия в тази област на научното познание вакуум е представеният от Иля Симеонов Прокопов дисертационен труд на тема: *„Приложна история: Експертиза на исторически и археологически ценности в Република България“*. Базирайки се върху утвърден в научното пространство концептуален модел, авторът определя основната цел на изследването си – представяне на пълна картина на експертната на исторически и археологически ценности

като функция на независимия и музейния експерт и разкриване на изключителното значение, което има този вид експертиза за българското общество по отношение на реалните действия по проблемите на националната памет и идентичност. Нейното изпълнение е съпътствано с очертаване на фундаменталните причини за съществуващите в това направление грешки и дефицити, с набелязване на конкретните действия, позволяващи тяхното преодоляване, и с установяване на влиянието, което изследваният процес оказва върху съхраняването на едни от основните маркери на националната ни идентичност.

При формулирането на основната цел на прочуването и задачите, които трябва да се изпълнят при нейната реализация, Иля Прокопов се базира върху *постиженията в конкретната научна област*, демонстрирайки завидни познания. С подобаващ респект той се отнася към резултатите на всички наши автори, създали изследователски текстове по интересувашата го проблематика. Същевременно показва задълбочена представа върху чуждоезиковата литература, интерпретираща проблема, като впечатлява обемът на издирените и привлечените при изработването на дисертацията заглавия. Систематизирането и критичното осмисляне на тяхното съдържание се превръща в една от основните предпоставки за широкоаспектността на осъществения в изследването анализ.

База на проучването е симбиозата между детайлното познаване и адекватния коментар на нашето и европейското законодателство по проблема и обективната интерпретация и критически анализ на наличния археологически, теренен и архивен материал. Тя разкрива стремежа на автора за максимална представителност на съществуващите източници по изследваната проблематика и гарантира необходимата обективност на осъществяваните от него съждения. Именно тази симбиоза позволява да се получи реална представа за политиката на ЕС и международната общност и ролята на експертизата на културното наследство в нея и да се очертаят дефицитите и неизползваните възможности на функциониращата система в Р. България.

С изключителна прецизност и дълбочина на познанията се отличава осъществената от Иля Прокопов *теоретическа обосновка на ползваните в работата понятия*. Разкривайки широтата на тяхното тълкуване, авторът убедително доказва възприемането

на всяко конкретно определение. При това, то се извършва както с оглед разкриване спецификата на отделните термини, така и с възможност за установяване на общите им параметри, които да гарантират съпоставимостта на характеризирани от тях процеси. Много удачно, с оглед облекчаване ползването на представения ни материал, се съчетава изясняването на фундаменталните понятия в началото на изследването с терминологичното определение на останалите понятия непосредствено в текста, предшестващ употребата и анализа им.

В процеса на работа Иля Прокопов следва утвърдения в международната практика *методологичен модел*. Същевременно, съобразявайки го със спецификите на българското изследователско пространство, той го допълва и надгражда, като разширява полето на неговото приложение. Обстоятелство, чието съчетание с удачното използване на различни аналитични инструменти, повишава качеството на постигнатите резултати.

Традиционна на пръв поглед, *структурата на изложението* – увод, три глави, заключение, библиография и приложения, с общ обем от 527 страници, съответства на специфичното съдържание на работата и се оказва изключително продуктивна.

Уводът и заключението успешно изпълняват своите текстологични и съдържателни функции.

В *първа глава* се очертава същността и спецификата на **експертизата на историческите и археологическите ценности в Р.България**. Тук за пръв път в българската историческа наука и в музеологията в частност е поставена темата за експертизата на исторически и археологически ценности като отделна дисциплина и е представена цялостна концепция за този тип експертиза. Същевременно представеното в тази глава изложение успешно изпълнява ролята на теоретико-методологично въведение в същността на изследваната проблематика.

Във *втора глава* се проследяват ангажиментите на **музейния експерт в областта на автентификация, идентификация и оценка на музейни исторически и археологически ценности**. В процеса на изложението се осъществява пълен анализ на дейността на музейния експерт в областта на музейните колекции, на съдебната експертиза и като независим експерт и се очертава спецификата на неговата дейност в различните ѝ възможни проявления и в контекста на формиране на националния модел на

културно-историческото наследство. Разкрива се начинът, по който се обособяват отделните елементи на тази дейност, техните характеристики и взаимовръзки, позволяващи функционирането им като един процес. Предлага се и методика за работа на експерта на исторически и археологически ценности, която е плод на творческите усилия на автора.

В *трета глава* детайлно се анализира **работата на музейния експерт по изработване на експертиза за предмети от археологически и историко-етнографски характер**. Тук е представен цялостен модел на работа на експерта във всички фази на експертизата: от научното изследване до заключението. Предложени са за първи път проверени в практиката технология на работа и инструментариум на експерта на исторически и археологически ценности. Очертан е теоретичен модел за генезиса и процесите по създаването на фалшификати на исторически и археологически ценности в контекста на теорията на „класическата измама“. Разкрита и систематизирана е информация за т. нар. „ателиета“ за производство на фалшификати на културни ценности на територията на Р. България. Набелязани са основните етапи в изграждането на общодостъпен канал за получаване на информация и консултации за разкрити фалшификати на исторически и археологически ценности.

От особено значение е **приложната насоченост** на представения труд. Тя е свързана с формирането на насоки и предложения за практическата реализация на усилията, които полага експертът на исторически и археологически ценности, и на подготвените от него експертизи. Най-общо те се отнасят от една страна до предложената от автора формула за обучение на независими и музейни експерти по високите стандарти на ВУЗ. А от друга – до създаденото и представено от Прокопов първо в рамките на българската музеология „ноу-хау“, касаещо действията на експерта по автентификацията, идентификацията и оценката на исторически и археологически ценности. Предоставяйки го на заинтересованите, той посочва всички задължителни и допълнителни „стъпки на експерта“ в работата му по конкретни теми. Същевременно авторът предлага и вариант на етичен кодекс на независимия експерт на културни ценности, следването на чиито принципи е гаранция за неговата добросъвестност и обществена отговорност. В труда са

публикувани и образци на основните документи, необходими при работата на експерта и в процеса на изготвяне на експертизи.

Научният апарат е представен във вид, съответстващ на утвърдената книжовна норма. Списъкът на използваната литература е оформен съобразно изискванията и е респектиращо обстоятелствен.

По отношение на *текстологичните параметри на работата* трябва да заявя, че изложението е съобразено с езиково-стилистичните правила, присъщи на нормативно установения български език. Текстът е логически последователен и завършен, а стилът позволява лесното му възприемане.

В заключение искам убедено да заявя, че представеното за обсъждане изследване на Иля Прокопов „**Приложна история: Експертиза на исторически и археологически ценности в Република България**“ е един мащабен труд, почиващ върху солидна теоретична и емпирична основа. Отличава се с оригинален замисъл, качествена реализация и безспорни както теоретически, така и практико-приложни приноси. Направените изводи и заключения се вписват успешно в съвременните знания по музеология, а удачното им използване би подпомогнало вземането на управленчески решения, свързани с опазването на културно-историческото ни наследство. Тази оценка ми дава основание да гласувам с "ДА" за присъждане на Иля Симеонов Прокопов на научна степен „доктор на историческите науки“.

София,
23.05.2014 г.

